

RESSENYES

POGGE, Thomas (2018)

Kant y Rawls: Filosofía práctica contemporánea

Medellín: Editorial Universidad Pontificia Bolivariana, 270 p.

ISBN 978-958-764-605-4

Pocs pensadors en la història de les idees han estat tan influents com Immanuel Kant i John Rawls. Les seves contribucions a la filosofia pràctica han canviat la nostra concepció d'aquesta disciplina. Si des del segle XIX no hem parat de «retornar a Kant», la filosofia política contemporània consisteix, com va dir Nozick, a «treballar des de la teoria de Rawls o a explicar per què no ho fem».

Rawls i Kant no són dos autors que parlin el mateix «llenguatge», ja que les seves respectives obres estan separades per dos segles. Les seves teories s'inscriuen en diferents debats i cosmovisions, com ara la Il·lustració o la Guerra Freda. No obstant això, és possible establir un diàleg fructífer entre tots dos pensadors. Aquesta és la tesi principal de Thomas Pogge, un alumne avantatjat d'aquests dos gegants del pensament.

Kant y Rawls: Filosofía práctica contemporánea és una compilació d'articles seleccionats del professor de Yale sobre Kant i Rawls, «los dos académicos que he estudiado con más profundidad» (p. 11). Com ell mateix explica al prefaç, els dos pensadors es poden relacionar pels cinc factors que tenen en comú: una

coherència arquitectònica cap a una teoria unificada, un abast ambiciós, la fertilitat pràctica de les seves aproximacions, la rellevància factible dels seus postulats i la plausibilitat de les seves teories.

Aquest llibre conté tres articles sobre Kant i dos sobre Rawls, precedits per una introducció del professor de la Universidad Pontificia Bolivariana Johnny Antonio Dávila, qui s'ha encarregat d'editar i de traduir alguns dels textos. L'objectiu de l'obra és donar a conèixer al públic castellanoparlant els estudis crítics i exhaustius de Pogge sobre aquests dos filòsofs, un camp d'especialització molt menys conegut que no pas les seves cèlebres obres sobre justícia global, però que paradoxalment constitueix la clau hermenèutica per comprendre-les.

Els textos són els següents: *El imperativo categórico, Sobre los fines y el significado de la vida en Kant, La teoría de la justicia de Kant, Contratos sociales hipotéticos: Tres dificultades* i *Rawls y la justicia global*.

El primer text està dedicat a l'ètica de Kant. Centrant-se en la formulació kantiana de l'imperatiu categòric, l'autor busca una «interpretación unificada»

(p. 29) basada en la quintuple formulació de Patton que satisfaci la prescripció kantiana d'equivalència entre totes les formulacions. Problematitzant la relació entre màximes amb fins materials i els reclams d'universalització de la primera formulació de l'imperatiu categòric, Pogge exposa la seva objecció: cal desfer-se del «somni dogmàtic» d'una aproximació a priori de l'imperatiu categòric. Només així s'assolirà la compatibilitat entre aquest i les màximes de fins materials, fet que evitarà moltes antinòmies i que serà més proper a les intuïcions morals comunes. Carregat d'exemples demostratius, Pogge defensa que la seva aproximació s'adequa a l'antropologia kantiana, i així «la filosofia moral —aunque se basa completamente en su parte pura— no es completamente pura» (p. 42).

Pogge també aprofundeix en la segona i en la tercera formulacions de l'imperatiu categòric amb l'objectiu de clarificar els deures imperfectes i de mostrar la completesa de la seva aproximació. Amb aquest exercici l'autor aconsegueix l'ideal kantian d'equivalència i de reforç mutu entre les diferents formulacions de l'imperatiu categòric. Aquest camí el porta a concloure que «El imperativo categórico [...] es una metodología para construir una moralidad completa para los seres humanos» (p. 60), una contribució important que aporta llum al «problema del contingut» de l'ètica formal kantiana.

El segon text s'endinsa en la connexió entre l'ètica i la política en Kant, especialment pel que fa al significat de la vida i al paper que hi tenen els éssers humans. Partint d'una sòlida anàlisi del concepte vague de «fi» (*Zweck*), Pogge emfasitza la noció de «fi en si mateix», que enclou el respecte i l'obligació moral dels éssers humans. Després d'una acurada aproximació als parells subjectiu/objectiu i mitjans/fins a la *Fonamentació de la metafísica dels costums*, segueixen les reflexions sobre la intencionalitat —objectiva/subjectiva— de la *Crítica de la*

facultat de jutjar que el porten a distingir la teleologia natural de la moral. La darrera conté el «fi últim de la natura», del qual Pogge deriva les seves implicacions pràctiques. Qüestionant la concepció religiosa del bé suprem, proposa un «fin ultimo que pueda ser construido desde la ley moral» (p. 107), ço és, una aproximació mundial que Kant mai va arribar a completar i que connecta moralitat amb política: la creació d'institucions socials globals que permetin la completa realització de les capacitats humanes en un inacabable progrés històric.

El tercer text constitueix una aproximació a la concepció de la justícia en Kant. La primera part és una reconstrucció crítica de la teoria de la justícia kantiana, ja que aquesta mai va ser sistematitzada pel filòsof de Königsberg. Després de problematitzar el rol de l'imperatiu categòric, relacionat amb els deures de la virtut, Pogge se centra en els deures de la justícia, que són «límites a las acciones de una persona que son necesarios para asegurar la libertad externa de los otros» (p. 128). La seva visió de la justícia va acompanyada de dos elements més: una orientació institucional i una connexió amb el concepte de dret. Pogge esquematitza la doctrina kantiana de la justícia (*Rechtslehre*) en tres principis amb prioritat lexicogràfica: consistència (PF-1), universalitat (PF-2) i il·lustració (PM). Després d'explorar els problemes i les injustícies generades per la primacia de PF-1 —especialment al nivell internacional cap a on tendeix inevitablement la teoria kantiana—, Pogge exposa la seva proposta: una aproximació cosmopolita realista i actualitzada que no depengui tant de la sobirania absoluta de l'estat jurídic, ja que «Abandonar el dogma de la soberanía absoluta no solo hace posible una genuina separación de poderes, sino también un federalismo (global) genuino» (p. 177).

El quart text qüestiona els avantatges i els inconvenients de l'aproximació contractualista a la justícia de Rawls. Pogge

comença afirmant que es tracta d'un contractualisme institucional que pren el punt de vista de l'estructura bàsica. Després d'introduir alguns problemes sobre la responsabilitat individual, l'autor sentència que l'ordre bàsic, en Rawls, «ha de ser valorado exclusivament con base en el destinatario» (p. 187). Des d'aquesta constatació parteix la triple crítica de Pogge a Rawls, a qui acusa de ser conseqüencialista en qüestions de justícia. L'autor mira de proposar alternatives a l'oblit de Rawls sobre les desigualtats naturals, el seu individualisme que no té en compte els grups moralment significants i la insuficiència en l'assegurament de les llibertats bàsiques. Pogge acaba amb una reflexió al voltant del codi penal per arrodonar la seva crítica al conseqüencialisme rawlsianista i proposa un tetralema que vol servir d'orientació per a futurs estudis en filosofia política.

En el cinquè i darrer text, Pogge estudia la justícia global de Rawls des d'una perspectiva crítica. Concretament, vol derivar les implicacions de la teoria de la justícia rawlsiana, que s'aplica a societats tancades, i expandir-les a la justícia internacional, una operació que Rawls no va dur mai a terme de manera sistemàtica. Després d'una aproximació inicial a la concepció general de la justícia de Rawls, Pogge defensa la necessitat moral d'«abandonar el énfasis primario de Rawls en las instituciones domésticas, a favor de globalizar su concepción entera de justicia» (p. 227) en un món on totes les nacions són interdependents i, doncs, tots som responsables de les injustícies institucionals d'arreu.

La proposta particular de l'autor es basa en el mateix experiment mental que emprà Rawls: el vel de la ignorància, però el pren des d'una «posición original única, global» (p. 236). Amb aquesta aproximació, més respectuosa amb la diversitat cultural, és possible plantejar la molt necessària reforma institucional que necessitem en l'actualitat.

Com podem veure, aquest llibre cobreix un ampli ventall de temes al voltant de la filosofia pràctica de Kant i Rawls impossibles de resumir aquí. No obstant això, és important assenyalar que, tot i que Pogge tendeix a explicar el que és fonamental de les seves teories, el seu punt de vista és sempre crític i, per tant, personal. D'una banda, això té la virtut de fer que aquests filòsofs esdevinguin contemporanis mitjançant aquesta recepció que emprà esquemes actuals, esquemes que sovint no associem a aquests autors. D'altra banda, i com a contrapartida, aquesta aproximació va en detriment d'una lectura més «canònica», i alguns lectors que no estan excessivament familiaritzats amb els filòsofs en poden tenir una recepció esbiaixada.

Potser el millor exemple d'aquesta visió crítica és l'últim text: *Rawls y la justicia global*. Dedicat al tema cabdal de l'obra de Pogge, la seva aproximació crítica és encara més forta, i més tenint en compte que ell mateix va ser deixeble directe de Rawls. No obstant això, aquesta aproximació és sempre constructiva, perquè actualitza la teoria amb noves característiques però conservant-ne el nucli bàsic. Fins i tot ens atreviríem a dir que, en alguns moments, l'autor vol ser més «rawlsianista» que Rawls, en el sentit que vol desenvolupar les seves intuïcions fins a les últimes conseqüències.

En aquest text hi trobem el debat pel qual creiem que paga la pena editar el llibre que ressenyem. Avançant cap a la construcció d'un sistema de justícia global, Pogge agafa allò que creu més vàlid de Kant i Rawls, en crítica els errors i les obsolescències i construeix la seva proposta a partir d'aquest substrat. En particular podem veure com comença amb una explicació general sobre Rawls (p. 217-229), seguida d'una aproximació crítica (p. 229-249) i una reafirmació de la seva pròpia proposta sobre el tema (p. 249-269), que és clarament coherent amb les seves teories del dividend dels recursos

globals o el fons per l'impacte sobre la salut, exposades en altres obres de Pogge. El moment clau que catalitza aquesta transició és l'argument kantianista que reforça el cosmopolitanisme de Pogge contra Rawls (p. 245). És a dir: la «kantianització» de Rawls —no hem d'oblidar que la *Teoria de la justícia* té influències del constructivisme kantianista— és el pas que necessita l'autor per desenvolupar les seves teories sobre justícia global que inspiren la seva coneguda visió del govern multinivell. Si Rawls va mitigar el cosmopolitanisme kantianista per la seva inviabilitat, Pogge pren les millors eines de Rawls per revifar, des d'un major refinament i actualitat, l'ideal cosmopolitista kantianista.

Malgrat això, no tots els textos són tan fructífers. Per exemple, sense desmerèixer-ne el rigor, els primers dos escrits dedicats a Kant formen part d'un debat acadèmic amb poca rellevància pràctica. Seguint aquest fil, tot i que l'objectiu principal d'aquest llibre no és donar l'última paraula sobre la lectura que fa Pogge d'aquests dos autors, s'hi troba a faltar un estudi que els compari sistemàticament des de la seva perspectiva. Totes les comparacions, potser exceptuant-ne les del darrer text, han de ser fetes indirectament i entre els diferents escrits, com una mena de reconstrucció arqueològica. No obstant això, el fet que els textos estiguin ben relacionats entre ells i tractin temàtiques similars (p. ex.: l'imperatiu categòric apareix en tots) facilita aquesta tasca, tenint en compte que l'obra no disposa de cap índex temàtic o onomàstic.

Una altra crítica que se li pot fer és que no tots els escrits estan prou actualitzats. Malgrat que tots presenten una qua-

litat excel·lent, amb erudites i precises notes al peu que no han estat extirpades —quelcom que denota el rigor acadèmic necessari per emprendre aquest projecte—, es pot argumentar que els textos publicats als anys 80 i 90 —com els dos primers— són molt lluny de les opinions actuals que té l'autor sobre el tema i, damunt, la bibliografia està obsoleta. Si el —legítim— criteri és escollir les millors obres de l'autor des d'una perspectiva històrica, en alguns casos s'hi haurien d'afegir notes que expliquessin, per exemple, la incongruència de teoritzar sobre la justícia global de Rawls abans que aquest publicués *The Law of Peoples* (1999).

Pel que fa a les traduccions, són solvents i ben fetes per acadèmics especialitzats. Les poques problemàtiques que presenten —Pogge ja exposa gran part de les clarificacions terminològiques— són resoltes en notes concises (p. ex.: p. 35, 166). La idea de traduir textos publicats en alemany i d'altres en anglès i d'unir-los en un sol llibre facilita la recerca en l'àmbit d'aquesta literatura i en promou la divulgació.

Així doncs, podem afirmar que aquest llibre fa una important contribució als estudis kantians, rawlsians i poggeans, especialment en l'àmbit hispà. Ofereix una selecció de textos que, si bé és parcial, també és raonada tant per mostrar part de la biografia intel·lectual de Pogge com per, alhora, suggerir innovadores aproximacions als dos grans clàssics de la filosofia pràctica. Tractant-se, aquest darrer, d'un tema que va clarament a l'alça, només ens resta desitjar que aquest tipus d'iniciatives s'incrementin en un futur pròxim.

Jordi Jiménez Guirao

University of Warwick

<https://doi.org/10.5565/rev/enrahonar.1252>

